

12007

40664

Байтжанов

Сапар БАЙЖАНОВ

Сапар БАЙЖАНОВ

ҮШ ТОМДЫҚ ТАҢДАМАЛЫ ШЫҒАРМАЛАР

ЕКІНШІ ТОМ

“Елорда”
Астана – 2006

Сапар БАЙЖАНОВ

ҮШ ТОМДЫҚ ТАҢДАМАЛЫ ШЫҒАРМАЛАР

ЖҰМБАҒЫ МОЛ СЫРЛЫ ӘЛЕМ *(повестер, эсселер, әңгімелер)*

ЕКІНШІ ТОМ

“Елорда”

Астана – 2006

ББК 84 Қаз 7-44
Б 17

Байжанов С.

Б 17 Жұмбағы мол сырлы өлем. (*Повестер, эсселер, әңгімелер*). II том.
— Астана: Елорда, 2006. — 368 бет.

ISBN 9965-06-414-8

Таңдамалы шығармалардың “Жұмбағы мол сырлы өлем” деп аталған екінші кітабына жазушының көзі тірісінде жарияланбаған “Қияңқы тағдыр”, “Әке” повестері мен “Алманың дәмі”, “Жұлдызы жанбаған, маздаған махаббат”, “Кеш оянған арман” атты әңгіме, эсселері және “Ойтолғақ” деген атпен өмірде өзін толғандырған мәселелер төңірегіндегі жазбалары енді.

Б $\frac{4702250201-366}{450(05)-06}$

ББК 84 Қаз 7-44

ISBN 9965-06-414-8

© Байжанов С., 2006
© “Елорда”, 2006

ЖҰМБАҒЫ МОЛ СЫРЛЫ ӘЛЕМ

(Алғы сөз орнына)

Күллі адам баласының жарық дүниедегі тірлігінің бір тетігі десе де болар ма еді, оны. Онсыз дүние қараң деп те айтылатын сөздер бар.

Дүниеге іңгәләп нәресте келеді. Оған деген ана іңкәрлігінде, әке іңкәрлігінде шек бар ма? Осынау сезімге өлшем болар ешнәрсе жоқ, болмақ емес, сірә да!

Жігіт пен қыз жүрегі ұғысады, бірін-бірі аңсайды, бірінсіз бірі тұра алмайтын, өмір сүре алмайтын халге келіседі. Ағарандап таң атқанда да, қызарып күн батқанда да, түнгі айдың жарығында да, үйде де, түзде де, сағат сайын, сәт сайын ғашықтар жүрегі әсте тыным алмайды, бірін-бірі іздеумен болады. Ішсе ас батпайды, жатса ұйқысы келмейді. Өңінде емес, түсінде де бірін-бірі іздеп жүреді. Бірге болуды аңсайды, армандайды, бірге болуды, бірге жүруді, бір шаңырақ астында тірлік кешуді бақытына балайды. Қос жүректі де “екі жарты – бір бүтін” дегізгендей бір-біріне ділгер етіп өзге дүниені ұмыттырып қойған не күдірет?.. Махаббат дейтін күдірет...

Еркек – заңғар тұлғалы тау, әйел – қырмызы, гүлге малынған жазира майса сынды. Асқақтық пен Сұлулық осылай егіз жарасып, қатарлас біріне-бірі қызығуын қоймайды, қызығына тоймайды, сірә. Бірінсіз бірі реңсіз, бірінсіз бірі мұңды секілді, өзара құштарлықтан-ау, бәрі!..

Жас отау ынтымағының, береке-бақытының да бастауы, нәр-куат алар арнасы да осы құштарлық – мөлдір шуақты, аялы сезімде.

Адам жанын, аңсары мен құштарын тылсымымен баурап, тұтасымен билеп, айтқанына көндіріп, дегенін істеткізбей қоймайтын махаббаттан өзге сиқырлы, күдіретті күшті нәрсе дүниеде жоқ екеніне иланыңыз.

Махаббат жолына адам бәрін де құрбан етеді, өмірін де қияды, көзсіз ерліктерге тәуекел ететін ауыр қылмыстарға арандайтын кездері де аз емес.

Махаббат қызық та қиын әлем, азабы мен рахаты бірдей әлем. Жүрекке от құяды, көңілге қанат бітіреді, асқар армандарға жетелейді. Күйдіріп, жандыратыны да бар. Зарықтырып, жылататыны да бар. Қиылған көз де, жан ұйытар сөз де, сұлулық та, күш те, шарап та, ақша да, “алпыс екі айла мен қулық-сұмдық та, алдау мен арбау да – бәрі оның жолына сарп етілетіні аян. Патша да, батыр да, өткір тілді шешен де, өнерпаз дүлдүл де оның алдында құлдық ұра бас иген. Демек, шын махаббаттың құдіретінен күшті нәрсе жоқ десе болар!”.

Махаббат – отбасы ынтымағы мен жарастылығының алтын қазығы, мәуесін төккен сұлу бәйтерегі деуге де сыяр ма еді? Бәйтерек болатын себебі ғұмыр бойы күтімді, деміл-деміл суарып тұруды тілейді. Қараусыз қалса, иесіз-күтімсіз қалса, қуарады, қатып-семеді, күндердің күні өледі, өшеді...

Күн шуағындай, ай сәулесіндей мәңгі сөнбес, ортаймас жарық нұр ғана оның жаны...

Ол табиғаттың өзіндей мәңгі жас, сұлу, нәзік, пәк, күдігі мен құпиясы да шексіз, сыршыл әлем; мәңгі түрлене түлеуден, құлпыра жаңғырудан жазбайтын, кенен де байтақ, ерке әлсім. Күн мен Ай табиғаттың ұлы мен қызы болса, махаббат оның көрікті де қылықты келініндей елестейді маған...

Махаббатқа мәңгі жастық, мәңгі еркелік жарасқан. Кісеншідерді, бұғалықты жақтырмайтын “өйтпе де бүйтпеге” көнбейтін, еркіндікті қалайтын, қайталанбас соқпағы мен сүрлеуі де, құпиясы да риясыз тірлік. Дүниеде қанша адам болса, сонша махаббат, қанша адам болса, сонша тағдыр бар. Осынау жұмбағы мол сырлы әлемде Алланың ұйғарымымен маңдайға жазылған тағдыр адамның алдына сан килы сыйын тартады. Соған қарай біреу махаббаттың балшырынын татып, бақытты ғұмыр кешсе, енді біреулер тағдыр тәлкегіне түсіп, махаббаттың уын ішеді. Адамның өмірі – алланың маңдайға жазғаны. Тағдыр, не сыйлар екенсің?

ҚИЯҢҚЫ ТАҒДЫР

(повесть)

Алматы күні бүгін де бұлыңғыр. Ептеп қана бүркіп, жаңбыр сіркіреген-ді. Жер шылқып жатыр. Күзге салым осындай күндер көбейетіні бар. Басқан аяғыңның асты шылп-шылп етіп, шұлығыңа шейін былғайды. Аспанға қарап, күнді іздейсің. Қай тұста екені беймәлім, аспан күмбезі күңгірт тартыл, мұнартады да тұрады. Гүлдария осындай көңілсіз күндерді жаратпайды, Күңгірттік емес, ашықтық оның қалайтыны. Жауғысы келсе, жауып-жауып тынбай ма? Жылбысқыланған жылаңқы жаңбыр жанын мезі етеді. Мұның ең жаманы, не оңайлықпен басылмайды, не ашылмайды. Жігерінді құм етеді, еңсенді басады. Шым-шым ғана бүркіп жыламсыраған жаңбырға назаланғандай кейіппен келіп еді, үйіне келген соң, көңілі одан сайын қабармаса, шырайланған жоқ. Сірә, Балтоты әлі сабақтан келмеген. Қызы үйде болса, кешкі асты әзірлеп қоюшы еді. “Мамочкалап” алдынан жүгіріп шығар еді, мұның сырт киімдері мен қолшатырын жалма-жан жүгіргіштеп, қолынан іліп әкетер еді. Балтоты жоқ, мінски екі бөлмелі үй қаңырап, бос қалғандай. “Бір-екі сағат кешіккенге көңілім бүйтіп қоңылтақсып, жалғызсыраймын, бойжетіп қалған бала күндердің бір күні күйеуге шығып кеткенінде халім не болар екен?” – деп бір ойлады.

Не піскен тамақ жоқ, ыдыс-аяқтың жинаусыз, бейберекет жатқаны анау. Енді бұл алқын-жұлқын тамақ әзірлегенше қай заман?! “Айдос берекесіз тағы да әлгі сүмелек жолдастарымен келіп кеткен-ау? Стол астында қылтиып жатқан “Жигули” сырасының үш-төрт бос шөлмегі, төрелкенің ішінде жатқан шылым тұқылы мен күлі солардың әрекеті емей не дерсің? Жұмыртқа қуырып жепті. Тоңазытқыштағы колбасаны да құртқан. Тым болмаса, отырған орнын жинастыра кетуге мойындары жар бермейтінін қайтерсің, рабайсыздар.

Ренжігеннен не өнеді, тездетіп, бірдеңе қамдамасқа лаж қайсы?.. “Жұмыстан кейін үйде боласың ба? Кешқұрым кіріп шығармын” деп телефон соғып еді-ау, мана, Алуа.

Майға картоп қуыра салайың, келе қалса, құр ауыз шықпасын. Үйіне барсаң, барын аузыңа тосады ол келіншек” деген оймен тез-тез картоп аршуға кірісті... Енді бірде терезеге қарай мойнын созып, қарсы үйдің астындағы азық-түлік дүкеніне көз салып еді, көп жыпырлаған адам көрінбейді. “Ет, колбаса бірдеңе әкелуге уақыт тар, тоңазытқышта ет-мет дайын тұрса, картопты етпен қуырсам, Алуаның алдында оңды болар еді-ау” деген де ой келіп еді, оның реті келмеді. Сөйткенше болған жоқ, есік шылдырлады. “Балтоты келді ме?” деп, ұшып барып, есік ашты.

– Ә, Алуа?.. Кімді ойласаң, сол келеді деген ып-ырас, әлгінде ғана өзіңді ойға алып ем... Кел, кел, төрлет, – деп құрбысының ернінен шөп дегізіп сүйіп алды. – Түу, әжептәуір су болыпсың ғой, жаңбыр әлі жауып тұр ма?.. Осындай ыбылжыған жаңбырды жаным жаратса, бұйырмасын.

– А-а? Ал, мен осындай жаңбырды өте жаратамын... Жаңбыр жауса, жаным кіреді. Осындай жаңбырда қыдырғанды жаратамын... Қасында жаның қалайтын адам болса, қолтығының астына кіріп, жабысып, оның бетіне де, сенің бетіңе де жаңбыр тамшылары себелеп, кірпіктеріңе тамған тамшыны үрлеп, түсіре тұрып, мұрнынан, иегінен шөп-шөп сүйіп аласың...

– Қай-қайдағыны айтасың-ау, сен осы, Алуа... Мұрыннан сүйгені несі? Сүйген соң, ернінен сүймейсің бе?

– Ә-әй, Гүлдән-ай, білмейсің ғой, білмейсің ғой... Шын ғашық болып көрмегенсің-ау. Ғашық адамның қай жерінен сүйсе де бәрібір емес пе, сүйсең болды ғой... Тіпті, жанысып, денесі денеңе тиіп кеткені не тұрады?.. Шын ғашық адамдарға қар да, ұйтқыған боран да, ештеңе бөгет бола алмайды.

– Тү-у, Алуаш, сен өзің осы біреуге ғашық болып жүргеннен саумысың?.. Қане, шешің, шешің, – деп құрбысының үстіндегі жеңіл плащын ала берді.

– Ғашық болса несі бар?.. Ғашық болу қолдан келмес дейсің бе?

Алуа көгілдір көзін жалт еткізе бір қарады да, көзілдірігін ала беріп, жалма-жан орамалымен сүрткілей бастады.

Қос құрбы шай мен қуырдақты ортаға алып, әңгімеге енді кіріскені сол еді, телефон безілдеп қоя берді.

– Ал-о-о! – Гүлдария телефон құлағын көңілді қалпында көтерді. Дауысы сыңғыр етіп естілді. – Ау?.. Иә?.. – Өңі бірден суып сала берді. Көзі бағжып, кірпіктері шап-

шаң-шапшаң қағылып кетті. – Не көкіп тұрсың, сен салдақы?.. Мен жіберді деп тұрмысың?.. Есің дұрыс па?.. Сен қатын бұл байға тигеніңе қанша жыл болды? Он жыл ма?.. Ендеше, осы он жылда Айдосты қанша мәрте жіберіппін, әкең үйіне бар деп?.. Немене сандалып тұрсың, сандалған байғұс?.. Мен шешесі болсам, ол әкесі... Барса, әкесіңе барады!.. Сен салдақыға барады деймісің?.. Бүйтіп сандалма, сен қатын байымды қайтып бер деп қашан бардым мен саған?.. Түзегіш болсаң, байыңды түзе, менде не ақын бар?.. О несі-ей, маған сандалып. Өйтіп, басымды қатырма менің... Ақыл айтқыш болсаң, ана қойныңда жатқан әкесіне айт! Түзесін баласың, емдетсін!.. Мен шешесі болсам, сен де шешесің оның... Әкесінің қойнында жатқанды білесің, баласың үйіне жолатқың келмейді.. Ол қайдан шыққан заң? О несі-ей, сандалған... – деп бастырмалата-бастырмалата төпеп салды да, трубканы лақтырып тастады Гүлдария. – О несі-ей, сандалып, мені жазғырғаны қай сасқаны?.. Мен жіберіппін бе, ол бұзақы, берекесізді?.. – деп түтіге сөйлеп, алқына басып келіп, орнына отырды... Алуа не дерін білмей, аңырая, қарап отырып қалды.

– Айдосты айтады баяғы... Ішіп алып, әкесінің үйіне барса керек... Арақ бер немесе ақша бер дейтін көрінеді. “Сен балаңды біздікіне неге жібересің?” дейді маған... Өй, сандалған ұябұзар... Әкесіне айтпай ма, айтқыш болса, балаңды түзе, тәртіпке шақыр деп... Маған телефонмен бақылдағаны несі, байғұс?.. Күйіп кеткенімші, кешір, кешірші, Алуаш. Адам күйіп кетеді екен... Шыдамайды екен. Мен жетісіп жүр дей ме екең, салдақы. Олардың айында, жылында бір көрген құқайы... Ақ мен ондай құқайды күнде көремін ғой... Күнде көремін... Е-е-е!..

Екі қолымен бетін басып, еңіреп қоя берді Гүлдария.. Алуа не дерге білмей, сасып қалды.

– Қой, қой... Сабыр етші, сабыр етші азырақ, Гүлдән... Оған неге кейісің?..

– Жоқ, деймін-ау... Мен ол бұзақыға не істеймін? Не істей аламын?.. Ұрамын ба, соғамын ба?.. Ұруға шамам да келмейді ғой, сомадай бәлеге... Айтпайды деймісің?.. Айтудай-ақ, айтамын. Күндіз де, түнде де қақсаймын. Айтудан бірдеңе өнетін болса, айтудан кенде емес... Менің өзімді жеп құртады ғой, ол бәле. Әкесі бір жеп еді жарым

жанымды, енді қалған жарым жанды осы тажал баласы жеп құртатын болар, тегі... Шаршадым, қалжырадым...

Гүлдария бет-аузы кемсеңдеп, көзінің жасын сығып-сығып алды. Телефон тағы да шылдырлады.

– Ало-о?.. Айдос жоқ... – Гүлдария әлі де өзіне-өзі келе алмай, трубканы ұрғандай сілкіп, баса салды.

– Сен бүйгіп, не болса соған жаси берсең, нең қалады? Кімнің дүниесі түп-түгел болып тұр дейсің... Тіршілік деген сол әне...

Алуа бәрін көріп отырып, үн-түнсіз қалуға шыдамай, осындайда үлкен кісілердің аузынан сан естіген сөздерін айтып алды.

– Жұмыс, бірдеңеге орналастырмадың ба, ол баланы?..

– Жұмыс істеп оңдыра ма, ол бәтуасыз? Он күн істейді де, “к черту” деп қайтып кеп отырады. Олар жұмыс істесе кошені кім таптайды? Сорлыға сорлы балық жолығады деп, өзі секілді сүмелек бозөкпелер айналдырып жүреді сорлыны. Жә, сенің де басыңды қатырдым ғой, кешірші, Алуаш... Шай ал, дәм ал, дым алмадың ғой? Саған деп пісіргем. Суып та қалды-ау? Әлгі қатын ғой, қараптан-қарап отырғанда соқтығып, жынымды келтірген. Қыстығып жүрген мен байғұс та біраз шаптықтым-ау деймін... Ұят-ай...

Осыны айтты да, бетін бір шымшып, жанары жалтылдай отырып, ернін көлегейлей, кеңкілдей күлді Гүлдария.

– Әлде, бірер рөмке құрғақ шарап ішіп алсақ қайтеді екен?

– Қайтесің соны?.. Құймай-ақ қой!

Гүлдария оны тыңдаған жоқ. Аузы бұрын ашылған, ұзын мойын жуантық қара күрең шөлмекті қисайта, құрғақ шарапты кішкене екі рөмкеге құйды.

– Ә-ә, айтпақшы, қауынмен ауыз дәмдесек те болар, – деп қос уысқа сыйғандай сары домалақ әңгелекті әкеліп, тілімдеп кесті. Қою қара шашының мандайына қарай құлаған бөлігін төбесіне қарай жайымен ысырып қойып, қалың қасын кере, күлім қағады. Әлгіндегі ашу мен қайғы ғайып болғандай. Жанары үшқын шашады.

– Кел, кел, Алуаш... Мынаны алып қой да, көңіл сергітетіндей бір әңгіме айтшы. Ғашық екенің рас па? – Тісін аксита өз-өзінен сықылықтай күлді Гүлдария. Алуа оның сұрағына жауап бермеді, көңіл-күйі бірдеңеге алаң секілді. Сәл мең-зең отырды да:

– Ішім пысып жүр, – деді. Жанарында кіреуке бар, қабағын кірбің еткізді.

– Менің де ішім пысып жүр сондай! – деді Гүлдария жұлып алғандай, әлденеге жаныға сөйлеп.

– Ендеше, бір-екі ән айтшы?.. Әніңді сағынып жүрмін. Әлгі, аты қандай ән еді, тілімнің ұшында тұр... “Көзіңмен қадалып қарайсың” деуші ме еді, қандай еді?..

Гүлдария домбырасын алып келді. Құлақ күйін тексеріп, әуелі саусағымен дыңғырлатып, қасын кере, көзін сүзілте азын-аулақ отырды да, ән әуенін бастады.

– Осы ма? Қай ән екені есіңе түсті ме?

– Ұқтым. Ұғып отырмын. “Қарамашы, қадамашы көзіңді” ғой?

– Дәл өзі. Бәсе, сөзінде әйтеуір, сондай көзге байланысты келетін жері есімде қалыпты.

Гүлдария жаны жайсаң күйге көшкендей. Домбыраның қоңыржай үнін себелей қамшылап, мамырлай басталған әсем ән қайырымдары қарлығаш қанатындай серпіле, жарқылымен жаныңды қытықтайтын секілді. Сөздері қандай үйлесімді! Әннің отты, сазды әуезі жүректі шым-шым шарпып, жаныңды арбайтын, дуалайтын секілді.

Гүлдарияның осындай ән қанатымен серіленген шағында көрсең, шіркін! Жанары жалтылдап, нәркес сұлу кірпіктері кербез керілген қабақпен бірге бірде сүзіле, бірде ілкім серпіліп, үлбіреген еріндер дірілдегендей бола ма, әйтеуір, тұла бойы лапылдай, ән қуатымен әлдилей баурап, ғажайып бір жайсаң күй кешеді. Алуа жаны алаулап, аңсағаны болғандай, алпыс екі тамыры исініп, сиқырлы сезім құшағында қалғанын сезді. Көксеп келгені осы еді! Осы ән еді, әннің сезім пернелерін тап басқан сөздері еді...

Қарамашы, қадамашы көзіңді,
Оятарсың өткір, тентек сезімді.
От күйдірер, жанып кетсем, лапылдап,
Ая, сәулем, ая мені, өзіңді...
Ая, сәулем, ая мені, өзіңді...

Ән аяқталды. Бірақ Алуа әлі ән құшағында жаны тербетіліп, тебіреніп отыр. “Ая, сәулем, ая мені, өзіңді...” деп көңіл күмбезінде әлдебір сиқыр сезім күңіренгендей болды.

– Осы ән бе еді?!

– Иә дәл осы ән!.. Ғажап ән!..

Осыдан кейін-ақ әңгіме тиегі ағытыла берді. Ғашықтық екенің, басқа екенін өзі де білмейді Алуа, әлденеге көңілі алабұртып, алып ұшып, әлдене күткендей бола ма, қайдам? Мадияры биыл он бірге аяқ басты. Іштен шала туған дімкәс бала емес пе, сол кемтар болмай, қатарынан қалмай, ширғып өссінші деп, қаршадайынан алақанына салып, аялап-ақ келеді. Қол-аяғы қыз баланыкіндей, нәзіктігі болмаса, шүкір, бойы таралып, кәдімгідей шып-ширақ жеткіншектер қатарына ілігіп қалды-ау. Музыкаға бейімдейін бе деп, әрекеттеніп көріп еді, оған баланың бөлендей құлқы соқпайтыны байқалады. Одан гөрі, сурет салуға зауқы бар ма, білмейді. Өздерінің Пионерлер сарайындағы үйірмеге жазғызған. Оны-мұны шимайлап, салған болады. Бірақ та, соңғы кезде, әсіресе, биыл жазда өзіне ілесіп, паркке, теннис спортына барғыштап жүр. Әлі бойы да, тұрпаты да қораш, қолы да әлсіз екеніне қарамай, үйренем де үйренем деп болмайды, жазған бала. “Балаңды сртіп барсайшы, сен де тенниске” дейді Сәрсенге. Көне ме, Сәрсен?.. Кежегесінен кейін тартады да тұрады жазған. Жалқаулығы жіберсін бе? Ал, бала байғұс мұнымен тенниске бара жүріп, Сардар Камаловичке үйір болып барады.

Профессор Сардар Камаловичті білесің ғой, Гүлдән?.. Алтын қолды дәрігер ғана емес, мінезге де бипаз, балаға да елпілдеп тұрған елгезек кісі ғой. Сол кісіге еті үйреніп қалған балам бір күні “Сардар Камаловичке тұрмысқа неге шықпағаның?” деп тұр. Не дерімді білмей, тілімді тістей қалдым? “Неге?” депкің бар болғаны. Бала деген қу емес пе? Бәрін байқайды ғой... Менің де ол кісіге елпілдеп тұрғанымды, ол кісінің де бізге ілтифаты алабөтен екенін көрмейді деймісің? Кісіні тартып тұратын бірдеңесі бар ғой сол кісінің. Содан бері қорқайын дедім. Сенсең, өзімнен өзім қорқамын. Баламды теннистен қалай аулақтатып әкестерімді білмеймін?.. Әлде, өзім де теннис ойнауды қоямын ба?.. Қояйын десем және қимаймын?! Дал болып жүрген жайым бар, Гүлдән.

Әңгіме ширатыла келе, Алуа осы алуандас қамкөңіл сырларын құрбысына айтып отырды. Әңгіме аса ұзақ болмағанымен, сыршыл әуенмен ұласты. Тек ара-арасында

телефон маза бермей, бөле берді. Айдосты, Балтотыны сұрағандар, баяғы. Қазір Гүлдәнді емес, соларды іздегендер көп.

– “Осындай бір адам құсап, әңгімелескенде, қасақана безектеп кететін не жыны бар, осы телефонның?.. Бізден қысыр әңгімені де қызғанғаны ма, құдайымның?.. Әлгі бір звондаған менімен бірге істейтін Кәмеш деген келіншек. Әй, бір аяңкес, қу болғанда қу. Жұмыс істегенінен, демалғаны көп. Қит етсе, бюллетень алада да, шалқиып жатады. Оның ауруларын біз қабылдаймыз. Алты сағат орнына, сегіз-тоғыз сағат қақиып тұру оңай ма? Біздің жұмыста алдымен көз талады. Инемен құдық қазғандай қадалып, үніліп бітесің. Титтей мүлт кетсең, бүлдіресің... Қазіргі адамдар шыдамсыз ғой, күнім. Титтей ауырса, жаны шығып кете жаздайтындай көреді... Содан сол, сақ қимылдамасаң болмайды... Әлгі Кәмеш бәлені көрмейсің бе? Күйеуімен Сарыағашқа барып, Ташкентке, Самарқанға қыдырыстап келіпті. Сонда жүргенде ауырдым, бір аптаға бюллетенім бар, дейді. “Жәй, сенен жағдайды білейін деп едім” деп сипақтатып, менен сыр тартып тұрғаны ғой, – деп бір пара әңгімені жөпелдемелете айдап өтті Гүлдария. Арасында Гүлдарияның Балтотысы “мамочкалап” келе қалып, “Мамочка, бізде бүгін Москвадан келген феномен дауысты артистің концерті, соған барамын, асығыспын”, – деп төрт-бес конфетті уыстап ала салып, ол кетті.

Соған қарамастан, әңгіме екі жаққа да қызықсыз емес сыңайлы, бір түрлі ынтызарлы Алуа да, Гүлдария да көңіл қошымен шүйіркелесіп отырған сәті еді. Тағы да телефон шылдыры бөліп жіберді. “Тағы да қайсысы болды екен?..” – деп телефон құлағын тыжырына тұрып қолға алды Гүлдария. Жоқ, бұл жолы Айдосты сұрамады. “Әу?! Алуа?..”. Бұл жолғы телефон Алуаның үйінен болып шықты. Баланың дауысы-ау. Гүлдән Алуаға ежірейе қараған бойда “сені” деп басын изеп, телефонды оған ұсына берді.

– Мама, папам үйге қайтсын дейді, – деп тұр Мадияры ай-шай жоқ.

– Гүлдариянікіне барамын деп айтып едім ғой?.. Тамақтарыңды іштіңдер ме? Тоназытқышта тамақ тұр ғой?.. Зере жылаған жоқ па? Жарайды, қазір келемін, балам!.. Сөй деп айт, әкене. Қазір... осы қазір...

Алуа осыдан кейін байыздап отыра алмады. Гүлдариядан сылтаурата келген бір флакон шырғанақ майы дәрісін

алды да, қайтуға жиналды. Гүлдария бұл дәл есіктен шығарда, босағаға сүйеніп, тісін шұқылай тұрып: “Кейін тағы сөйлесерміз, сен келіншек құтырайын деп жүрсің”, – деп күле сөйлеп, ұзатты құрбысын.

Үйдің іші лезде құлазып, тым-тырыс бола қалды. Ыдыс-аяқты жинасымен, кір үтіктемек болды. Үтік істемейді. “Үтікті жөндеуге бере салшы, Айдос” деп қақсап жүргенінс он шақты күннен асты. “Ертең... Ертең”. Ертеңі таусылмайды оның. Жиналып қалған кірді жуды. “Байғұс бала қайбір оңған жерде жүреді дейсің, шұлығына дейін ми батпаң, кірден көрінбейді. Оңайлықпен ашылмайды. Жейде, майкісіне дейін темекі сасиды... Өстіп сенделумен өтер ме екен, байғұс бала, әлде оңалып, адам бола ма? Қайда жүр екен? Әлдебір шатаққа ұрынбаса болды ғой, берекесіз?.. Түннің қай уағында келер екен? Аман болса екен, мас болса да, неғұрлым ертерек келіп, жөнімен ұйықтаса екен? Бір жерден тамақ ішіп келе ме, әлде ішек-қарны шұрқырап, көзі бозарып келе ме, сорлы?” Осылай ойы сан саққа бытырай, күйзеліп тұрған шағында, есік қоңырауы шылдырлады. “Е-е, керім болды-ау, қайсысы келді екен?” – деп ұмтыла жүгіріп есікке барды да, “Кім бұл?” деп дыбыстады. Құлағын төсеп тындады.

– Балтотымысың?..

– Иә, иә, мамочка!

Қызы сәмпылдай кірді.

– Ой, мамочка, қандай сұмдық чудесный концерт! Керемет!.. Феномен!.. Понимаешь, өзі еркек, ал дауысы сызылған әйел?! Мөп-мөлдір!.. Альт дауысты еркек... Дүние жүзінде мұндай әнші жоқ.

Балтоты бір аяғының туфлин ғана шешіп үлгеріп, әлі плащын да шешпей еңкейген бойда осыны айтты.

– Бар ғой, өзін көрмей тұрсаң, еркек деп ешбір ойлама едің... Қиын-қиын романстар, ариялар айтады... Аузын ашса, ән көмейінен құйыла береді... Керемет! Жұрт “Браво!.. Браво! Бис!.. Бис!..” деп айғайлап, өліп қала жаздады. Қыздар шетінен жүгіре гүл тапсырып, гүлдің астында қалды. Әсіресе, орыстар түрегеліп қол соққанда, зал күңгірлеп кетті. Ғажайып!

Қызы бұдан көтере мақтауға тілі жетпеді. Қатты риза болғанын сезіп тұр Гүлдария. Ең разы болған кездерінде “Ғажа-йып!!” дейтіні бар еді. Сол “Ғажа-йып!!” дейтін әсіре бағасын да айтып жіберді-ау...

– Тамаша болған екен!.. – деп қызының қолынан плащын ала берді.

– Понимаешь, мамочка, өзі қазақ. Москва консерваториясын бітірген екен. Гурьевтің жігіті дейді. Понимаешь, чабанның баласы... “Москонцертте” солист көрінеді. Әйелі татар қызы екен..

– Жасы қай шамада екен?

– Отызға әлі толмаған... Понимаешь, қыр мұрынды, шашы қап-қара, үп-ұзын, қалай еді былай, екі құлағына қарай селбірейтіп жіберген... Бір балам бар дейді.

– Өзі айтты ма?

– Концерт соңында жұрт сұрақтар қойып еді, айтты өзі...

– Аты-жөні кім деген?

– Құрманғалиев Ерік... Кәдімгі қазақтың қарапайым баласы... Қазақшаға судай... Сондай мәдениетті өзі... Скромный сондай... Майысып тұр... Концерттен соң қыздар қоршап алып, автограф алдық...

Сұр телефон тағы да безілдеп қоя берді. “Ә-ә, Айдос па екен?” деген оймен алған еді Гүлдария телефон құлағын. “Лаура екен...”. Дауысынан бірден тани кетті Гүлдария. “Тәтешка” деп имене сөйлеп тұр.

– Кеш звонить еткеніме ғафу етіңіз, тәтешка!

– Иә, Лаура, хал жақсы ма? Жайша ма? Балалар аманшылықта ма?..

Сол бір баласының тісі ауырып, жылай берген соң, сасып телефон соғып тұрғанын айтып тұр Лаура.

– Тісім-тісім деп, қолды-аяққа тұрмай, шырқырап тұрған соң, қайтем деп сізді мазалауға тура келіп тұр...

– Ас содасын қосып, жылы сумен шайқат... Соңынан грелка қойса да болады... Басылмаса, ертең емханаға әкелерсің, – деп кеңесін айтты оған.

Лаура француз тілінің маманы. Бұның Балтотысы оқитын Өнер институтында сабақ береді. Балтотымен де, бұнымен де сәлемі түзу, әп-әдемі сынық мінезді келіншек.

“Сасқан соң, қайтсін?.. Бұл да мен секілді семьяда жолы болмаған келіншек... – деп ойлады Гүлдария трубканы орнына қоя беріп... – Екі рет тұрмыс құрған. Екеуі де сәтсіз болған... Екі күйеуінен де бала көрген... Еркек деген немене, баланы таптырады да кете барады... Бар тотанағын көретін әйел байғұс...” Гүлдария ішінен осыны ойлап жүріп, қызы-

на шай демдеді. “Тамақ іш, қызым... Аш жатпа... Денсаулық деген бір шетінесе, шетіней береді. Қайтып орнына келмейді...”

Бала – бауыр етін

Алуа қызметке барудың өзін қызық көрседі. Біріншіден, қызмет істейтін үйдің өзі керемет: сырты да сәнді, тұрған жері де Алатаудың бұйрат бөктеріне иек артқан қолатта, Кіші Алматы өзенінің жағасында, салқын да сабат ауа кұшағына малынып тұрады. Айналасы әсем гүл, жайқалған ағаш.

Орталықта деуге келмейді, бірақ та Алматының ең айбынды десең айбынды, асқақ десең асқақ дәстүрлі шаңырақтары Республика атындағы сәулетті сарай да, шашақты тақиясымен көкке мойнын созған зәулім “Қазақстан” мейманханасы да, “Арман” кинотеатры да тиіп тұр. Көктөбе жанына иек артқан әйгілі аспалы жол да жанында. Көк күмбездің баяу ғана қалықтап ұшып бара жатқан күс сынды көрінетін оның “вагондарына” балалар емес, үлкендердің өзі таңырқай қарап қалмай ма?! Партия тарихы институты, Саяси ағарту үйі, Орталық музей мен Ғылым Академиясы секілді ірі-ірі мәдени, ғылыми шаралар өтіп тұратын әйдік залдары мен сахналары бар өркешті шаңырақтардың бәрі де осы маңда. Тіпті, байтақ республиканың өнер сахнасы сынды теледидар мен радио студиялары да бұлардан қашық емес. Алуа өзі басқаратын балалар хорының бүлдіршіндерін ертіп, әлгі шаңырақтардың бәріне де сан мәрте барып жүр. Бәрі де қашық емес. Сол өзі қызмет істегелі бергі он-он екі жыл бедерінде шаңырақтардың қай-қайсысына да ешқандай көлік іздеп сарсылмай, қозы-лақша секірген балалары томпаңдай басып, оп-оңай, өз аяқтарымен бара қояды. Дүйім көп жұрт жиналған сан жиналыс, мерскелерде балалар хоры өнерін көрсетіп жүр. Бұларға атақ-данқ керек емес, ақы керек емес, қауырсын қанат балапанша талпынған, бүршік жарған өнерлері халық, жұрт сарабына түскені жетіп жатыр. Қалын елдің дүр-р сокқан алақанынан артық не бар албырт жүрек бүлдіршінге!

“Жаса!”, “Жарайсыңдар!” деп дауыстап жатады жұрт, жас өндірге одан артық сый-сыяпат болушы ма еді? Бу-

ыршын қанат түлсктерді баулыған Алуа өз-өзінен масайрап жүреді.

Алуа қызмет істейтін Пионерлер сарайының ішіне кіріп көргеніңіз бар ма? Бармасаңыздар, орайы келгенде, барып көріңіз. Еш өкінбейсіз. Ол үйдің, үйдің дейді-ау, үйренген ауызға не жорық, әсем ғимараттың десе сыйымды, “Бар асылымыз – балалар” деген ұранымыз осы тұста расқа шығатынына күмәніңіз болмасын. Ол ғимараттың сырты да сымбатты екені сонадайдан-ақ көрінеді, ал іші, іші бар ғой, тіптен керемет! Кірсе шыққысыз. Кең сарайдай кербез сәулетті залдары, төбесінен сәукеле сынды салбыраған, мөлдір моншақ люстралары, сан түрлі ертегіні еске салатын бояу суретті қабырғалары, тіпті ашық өрнектері көздің жауын алған жып-жылтыр паркетті едендеріне дейін жанына себелеп нәр құймай ма? Қазіргі заманғы техника, құрылыс пен сәулет өнерінің мүмкіндіктері молынан пайдаланылған, “қыздың жиған жүгіндей” жинақы да әсем ғимарат қой, шіркін! Мұндай орында қызмет істеудің өзі мерей емес пе?! “Алуаш, кане, тыңда, қарағым, осы қаланың қай жерінен, қандай орында қызмет істегің келеді, ойып алып беремін” десе ол осы Пионерлер сарайын атай алар ма еді?.. Ол қайдан ойына келсін? Мұндай кербез ғимаратты өңі түгіл, түсінде көрген емес. Әкесі марқұм Василий Данилович шалғайдағы селолық ауданда, ауыл шаруашылығы басқармасында, кейіннен совхозда мал дәрігері болып істеген. Бұлар тау бөктеріндегі аудан орталығы – Жалаңаш селосында тұрды. Тұрған үйлері де, оқыған мектебі де көзге қораш, елеусіз үйлердің бірі-тін. Бар көрнектісі төбесінде ирек, боз шифермен жабылған қодырайған шатыры болушы еді. Ал ондағы Пионерлер Үйі мектептің ауласындағы аядай ғана екі бөлмелі ағаш үйге орналасқан-ды. Ішінде столдар, әртүрлі газет-журналдар, шкафтар болушы еді. Пионерлер сонда жиналып, жиындар өткізетін, газет-журналдар оқып, тақпақтар жаттайтын. Ал Пионерлер Сарайының мұндайлық сән-салтанатты болатынын кім көрген, кім білген?..

Өзгені айтпағанда бұлардың бүгінгі Пионерлер Сарайын көруге келген, түү Америка, Канаданың өкілдеріне дейін таңдай қаға тамсанып, көңіл қоштарын жасыра алмай, “экселлент”, “этизы айс”, “зер гут”, “тамаша” десін кетеді. Ол ғана ма? Бәрінен бұрын осынау кербез ғимараттың ішінде қауызы енді ғана ашылған гүл рәуішіті

бүлдіршіндерге, олардың күміс күлкісіне қалай сүйсінбейсің? Кейде балалық қылықтарын қызықтап қарап тұрғың келеді. Жанды сурет қой, суретті кино дерсің?! Бұлардың арасында жүріп, сәт сайын кино көргендей мәз болады Алуа. Балалардың қылығы қандай сүйкімді. Ішің әсте пыспайды. Балалармен жұмыс істей жүріп, сағаттың қалай өтіп кеткенін де байқамай да қалатын кездері аз емес оның. Үйдегі балалары, отбасы күтіп қалады демесе, осы көңілді ортадан әсте кетпей жүріп алар ма, әлде?! Мадияры осындағы жасөспірім суретшілер үйірмесіне келе бастағалы оның да, мұның да бұл ортаға ынтызары бұрынғыдан бетер өрши бастағаны бекер емес. Өз үйлеріндей болып барады бұл шаңырақ. Босаға күзетуші вахтер, тағы да бірді-екілі мамандар болмаса, қызметкерлердің бәрі де өзі құралпас, тіпті бұдан да жас қыз-келіншектер мен жігіттер. Бәрі де инабатты, мәдениетті орта. Алуаның институт бітірісімен осындай орынға топ ете түскені атасы Сейіл Жанпейісовтың беделі ғой. Ол кісі көп жыл қаржы министрі болып еді. Дербес пенсияға шыққанына бес-ақ жыл.. Әйтпесе, дипломды енді алған, тәжірибесі шамалы мұндай шикі өкпе маманға бүкіл республикаға аты мәшһүр, мұндайлық үлкен шаңырақтан бірден орын тие қою қайда? Алуа мұны түсінбейді емес, әбден-ақ түсінеді де, бағалайды. “Атамның атына сөз келтіріп алмайын” деп бұл да алғашқы жылдан бастап-ақ тырмысып, тырбанып жүр. “Бетегеден биік, жусаннан аласа” жүруге тырыс, жұмысыңа бақуат бол, балам” деп құлағына құйған атасы. Орталық журналдарды, әдебиеттерді ақтарыстырып, балалар хорына арналған репертуар қарастырып, жатпайтұрмай шарқ ұрады. Өзгелерге ұқсап, емшекте балам бар деп сылтауратпай, не жұмыс тапсырса да, бас тартпай, құлшынады. Музыкант, композиторлар ортасына, әр түрлі шараларға, мектептерге, кәсіпорындарға барғыштап, тыным таппайды. Әуре-сарсаңы көп болғанымен, бір күнінен бір күні қызық жұмыс қамы, жекелеген табыстар мен жылы лебіздер де көңілге тоқ сезімдер әкеледі. Көңілі хош!..

– До-ре-ми-фа-соль-ля-си-до...

– До-ре-ми-фа-соль-ля-си-до...

Енесі ұшып жүріп, бір жақтан жем әкелгенде, ұядағы үрнек балапандар жапырласа аузын ашпай ма?.. Құдды, солар тәрізді бүлдіршіндер көздері нұр жайнап, мойын-

дарын соза тұрып: “До-ре-ми” деп өңештері өңірейіп, көмекейлеріне дейін көрсете, дыбыстағанын көрсен.

Әуелгі әліппе солай-ақ басталады.

– Дауысыңды созба... Күшенбе... Көмейден айт, көмейден!

– Қолдың сермелуіне қарап, ырғақпен айт!.. Иә, ритм!.. Ырғақ!..

Ай-гө-лек-ау... Ай-гө-лек...

Ай-дың жү-зі дөң-ге-лек...

Ай-дай сү-лу ә-же-ге...

Ай-дай сү-лу қыз ке-рек...

Балаға сөз керек емес, іс керек. Көзбен көргені, құлақпен естігені керек. Көргенін де, естігенін де қағып алады бала.

Баламен жұмыс істеу деген қызық! Бірінен-бірі титімдсі де қалысқысы келмейді бала. Әлденеге келіспей, қабак шытысып, арбасып қалуы да оңай. Қайтымы да солай оңай...

Соның бәрі қызық Алуа үшін. “Тек оларды жалықтырып алмау керек. Бір жаңалықтан екінші жаңалыққа, бір қызықтан, бір қызыққа еліктіре біл! Білмекке ынтызарын оятып, талабын қанаттандыра білсең, шырқай самғау, ұшуға әзір бала қиялы...” Сонысына қызығады, Алуа.

– Алуа апай!

– Алуа апай, мені тыңдаңызшы!

– Менікі дұрыс па?.. Мен мұрыннан айтпаймын ба?.. Енді қандай ән үйренеміз?

Кейде бәрі қатар жамырап, шұрқырап кетеді. Сұрамай-тыны жоқ.

– Кезек күтіп сұрандар. Өздерің ойлаңдаршы, бәріңс қалай қатар жауап беремін?..

Балалар үндей алмай, жым-жырт бола қалады. Сонсон, қайта шұрқырайды. Әлгі айтқан ескерту жайына қалады. Ұмытып кетеді. “Өйтпесе бала бола ма?.. Балалармен жұмыс істеудің машақаты аз емес. Кейде құлағың тұнады. Не айтып, не қоярыңды білмейтін сәттерің де болады... Бірақ та, машақатынан рахаты көп екеніне күмәніңіз болмасын...”

Алуамен пікір алысқан сәттерінде ол өз жұмысының өзіне ұнайтынын, риза екенін, керек болса, кәсібін мақтаныш ететінін баса айтады.

“Кешегі қауырсын қанат шәкірттерің шырқай ұшып, қияға самғағанын көріп, бұларды баулыған өзің екенінді сезіну – бақыт! Шәкірттерінің ішінде Манаш Ақжановтай, Айсұлу Қосдәулетовадай өнерлі таланттар болса, екі есе, үш есе бақыттысың! Манаш пен Айсұлудың дауыстары бірінен-бірі өтеді. Екеуі де музыканың дем-тынысын нәзік аңдайтын... Кез келген музыка әуенін қайтала десен, бірден айнытпай қайталайды... Ондай балалармен жұмыс істеу оңай... Олар хормейстердің көмекшісі, тірегі, оң қолы тәрізді... Хор ішінде ондай ұл бала мен қыз болған кезде жетекші ұстаз болу анағұрлым оңайлайды. Жүгің жеңілдейді... Ән әуенін, әрбір иінін өзің әлсін-әлсін қайталап әуре болмайсың... Әлгі Манаш, Айсұлуларға қайталата-сың... Сонан кейін басқа балалар оңай үйренеді... Бала деген ашылмаған гүл деп ойлаймын. Шуағыңмен жылытып, аялап, баулысаң, гүл жеткектеп өседі, күлтелерін жайқалта ашады...”

Жұмысы жайында әңгімелескен кезде Алуаның айтары көп. Көңілдене сөйлейді. Өмірінің шуақты да, мағыналы тұстары осында деп ойлайды. Қуаныш та көп, ләззат та көп, мерей де аз емес. Наградадар, қошеметтер, грамоталар, ата-аналар алғысы. Алматы Пионерлер Сарайы балалары Хорының орындауында Москва, Алматы радиосынан берілгенде, республикалық, қалалық конкурстарда жүлделер мен грамоталар алған мәртебелердің өзі неге тұрады? Еңбегің жану емей немене бұл?!

Үйге барса, Мадияры мен Зересі көз қуантады. Жанына дауа. Апта сайын барып тұратын теннис ойыны бойы сергек, құнтыып жүруіне себін тигізеді-ау. Ата-енесі де бүгінгі өмірдің қыр-сырына оңтайлы, оңды адамдар болып кезікті. Ең тәуірі адамгершілігі мол, ар-ұятқа бекем жандар. Алуаны алақандарына салып, өз баласындай-ақ әлпештеп келеді. Өте-мөте немересі Мадияр дегенде олардың шықпаған жаны. Екеуі де өліп-өшіп, ол дегенде төніп тұрады-ау. Немересінің киімі де, ойыншықтары да, тәтті-дәмдісі де солардың мойнында. “Сендер Мадиярға алаң болмаңдар! Бұл біздің бала!..” деп қалт етсе, оны сүйрей қашады атасы. Мадияр мінеки, он бірге аяқ басып, кәдімгідей серейген жігіт болып қалды. Ал олар оны әлі күнге дейін күн мен желден қорғаштап, күндіз-түні үптеп-

сүптесуге әуес. Алуа олардың көзінше ол баланы айналып-толғанып та қоймайды. Мұны олар инабаттылыққа балап, “көргенді келін”, “ибалы келін” атандырып жүр бұны. Бұл сөзді естіген Алуа да, онан сайын әдеп пен иба кәделеріне мойынсұна түскендей, алдарынан қия өтпейді, қиғаш қылығын көрсетпейді. Жалғыз-ақ... Жалғыз-ақ, Сәрсен жайы, мінезі мен ғұрпы көңілін күпті қылып жүргені өзгеге құпия болғанымен, өзінс аян. Алғашқы жылдарда бәлендей мән бере қоймаған еді. “Басылар, үйренісе келе, қояр” деп те ойлады ма?.. Оның үстіне, салған жерден аяғы ауырлап, балалы болды да, алғашқы екі-үш жыл бөпе күту сарсаңынан шұбатылып, қалай өте шыққанын білмей де қалды-ау?.. Ата-енесінің “Алуаш та, Алуаш” деп елпілдеп тұрғанына еріп түсті ме, көңілінде қобалжу, алабұрту дегенді білген де емес еді... Содан кейінгі жылдарда, үй тірлігі мен жұмыс қалпы қалыптаса түскеннен кейін, мұны мен Сәрсеннің үйдегі кәсібі мен дағдысы өзді-өз сипаттарымен, өз әуендерімен алшақтап, бірін-бірі түсінбегендей, қолдамағандай, кейде соның төңірегінде дұрдараздық, кейде кейіс пен керіс шаң беріп жүргені де өзгеге жасырың, бұл үшін айдай аян ақиқат. Кейбір жанға жайлы күй дейсің! “Тартады аққу көкке, шортан суға” дегендей, бір берекесіз хал. Бұлардың осылай бірде – бие, бірде – түйе, әрі-сәрі күй кешіп жүргендерін атасы мен енесі сезбейді емес. Сезді, сірә. Олар есті жандар. Алуаға қояр кінәлары жоқ. Бірақ та, іштен шыққан балалары емес пе Сәрсен? Оны да қимайтын секілді, баласының қылығы қанша көңілге қонымсыз болса да, “әрі кет” дей алмайды. Сонымен, әрі-сәрі хал ұзап барады, уақыт өтіп барады...” Алуаның күнделігіне осындай жазулар түскен.

Сірә, атасы Сәрсенге кадала, айыбын бетіне баса айтып кездері де болған-ау?! Енесінің айтуына қарағанда, әрине. “Үндемей құтылатын көрінеді Сәрсен... Сүйекпен біткен мінез, өзгере қою оңай ма?.. Әйткенмен, оңалар, не көрініпті?.. Сен де жон арқанды беріп, керги берме, Алуаш. Атаң екеуіміз сен дегенде “ақ еткенде, тақ етіп”, саған шаң жуытпайтынымызды білесің ғой, Алуаш?.. Айналдым, сары алтыным!..

Бізге Алуадан өзге келіннің керегі жоқ, бұдан артық адам болады деп айта алмаймын... Көзі көк болғанымен, жүрегі аппақ келінім!.. Оның үстіне бір емес, екі бала бар...

Енді түстен кейін келіп, қырғи қабақ болғандарың түк ақылға сыйса, бұйырмасын. Сендердің қабақтарыңа қарап, қайсыбір күндері түнімен дөңбекшіп шығамын!.. Анау алтындай балалар, Мадиярым мен Зерем, айналайындарға өз әкесіндей әке, өз шешесіндей шеше қайдан табылар дейсіңдер? Тіл-аузым тасқа! Ондай күндеріңді көрсетпендер бізге...” Енесі Ұлдақан байғұс кей-кейде өзінен отырып, көзіне жас алып күйзеле сөйлеп кететіні бар... “Баламды мақтап отыр, жақтап отыр деме... Оны жамандағанда маған біреу жақсы баласын бере ме?.. Оның қисығы болса, сен кешір... Ол сенікін кешірсін... Бірінді бірің, кешіріндер, анау екі бала үшін!.. Баланы ойлаңдар!.. Мінез деген немене, түптеп келгенде, бәріне де төзуге болады. Төзім керек, шыдам керек, балам!.. Жүректерің таза болсын!.. Жүрек таза болса, бәрін де жөндеуге болады!..” Бұрын бұндай сөздерді айтпайтын Ұлдақан шешей, кейінгі кезде осындай сөздерді де ауызға алатынды шығарып жүр. Сондағы айтпағы не? “Сондағы айтпағы не? Сардар Камаловичті ойға ала ма? Менің тіке келген ажалдан аман қалуым, Мадияр немересінің аман-есен дүниеге келуі, тек сол Сардар Камаловичтің еңбегі екенін бәрі де білмей келе ме?.. Оған мәңгі бақи қарыздармыз дегенді, алдымен ауызға алған өздері емес пе еді?! Шілдехана тойына, нәрестеге ат қоярға келгенде, немересінің аты Сардарға ұқсас Мадияр болсын, ол да Сардар Камалович ағасындай үлкен профессор, ардақты азамат болып өссін!” деген ұсыныс айтып, ақ батасын берген Сейіл Жәмпейісович атасының өзі емес пе еді? Енді келіп, кешегі күнді ұмытып, еш кінәсі жоқ, ақәділ жан Сардар Камаловичтің атына кір жағу, қайдағы жоқты қоңырсыту, адамгершілік бола ма?.. Басқа басқа, Сардар Камаловичтің басына қазір онсыз да бұлт үйіріліп, қызметінен алынып, көңілі мұқалып жүрген шағында қандай ерсі сөзді күңсіту, тіптен обал емес пе?..”

Алуа қатты толқи жүріп, күнделігіне осылай деп жазған.

Алуа осыны ойлағанда, күйіп кете жаздайды. Жаны одан сайын жасиды. “Сардар Камалович пен Алуа жұмыстан қолы бос уақыттарында жиі жолығатын, қыдырыстайтын көрінеді, теннис ойнайтын көрінеді...” Сол да сөз болып па... Оның жасыратын несі бар? Бірнеше жылдан